

Avdelningen för vård och omsorg
Mikael Svensson

Socialdepartementet

Stärkt tillsyn och uppföljning – förslag för att motverka oegentlig läkemedelsförskrivning (SOU 2026:19)

Sammanfattning

Utredningen om läkemedelsförskrivning har i sitt slutbetänkande bland annat utrett vissa frågor om dokumentation, begränsningar och tillsyn avseende läkemedelsförskrivningar. Utredningens förslag syftar till att motverka felaktiga läkemedelsförskrivningar och förhindra att offentliga medel går till kriminella och oseriösa aktörer. Sveriges kommuner och regioner (SKR) ställer sig positiva till utredningens förslag och bedömer att förslagen kan bidra till att på både nationell och regional nivå förebygga, upptäcka, motverka och fatta beslut som motverkar oegentlig läkemedelsförskrivning. Förslagen som utredningen lämnat är viktiga bl.a. för att regionerna ska få bättre möjligheter att följa upp läkemedelsförskrivning, upptäcka oegentligheter och agera när sådana upptäcks. SKR bedömer att för att syftet och ändamålet med förslagen ska uppfyllas krävs främst att:

- Inspektionen för vård och omsorg (IVO), utöver tillgången till fler uppgifter, erhåller utökade resurser och säkerställd kompetens för att genomföra ändamålsenlig uppföljning och tillsyn.
- Tydliga kriterier och en tydlig process etableras för ingripanden av IVO som innebär interimistiska beslut om indragning eller begränsning av förskrivningsrätten.
- Den föreslagna samverkansstrukturen mellan de berörda myndigheterna och regionerna etableras på ett sätt som säkerställer en effektiv samverkan. Samverkansstrukturen behöver vara ändamålsenligt resurssatt och förvaltas på ett tydligt sätt. Inom samverkansstrukturen behöver det finnas förutsättningar att snabbt agera i frågor rörande uppföljning och tillsyn av både läkemedelsförskrivning och apoteksmarknaden.

Allmänna synpunkter

Utredningen har på ett förtjänstfullt sätt fört dialog med regionerna t.ex. genom att vid ett flertal tillfällen träffat regionernas kontaktpersoner i läkemedelsfrågor samt varit i enskilda kontakter med flera funktioner i regionerna som arbetar med uppföljning av läkemedelsförskrivning. SKR bedömer att utredningen efter ett gediget arbete lämnat flertalet förslag som är välvägdade och angelägna att genomföra för att förbättra förutsättningarna, både på nationell och regional nivå, att följa upp och motverka oegentlig läkemedelsförskrivning. SKR ser att de förslag som ger regionerna fler uppgifter samt förtydliganden avseende bestämmelser kring förmånskoder är positiva och angelägna ur regionernas perspektiv. Utredningens förslag innebär bl.a. att IVO får väsentligt utökade möjligheter till uppföljning samt möjligheten att fatta interimistiska beslut. SKR ser positivt på att möjligheterna för IVO att följa upp och agera förstärks men ser det som nödvändigt att myndigheten får utökade resurser och förstärkt kompetens om uppföljning och tillsyn ska kunna fungera på ett tillfredsställande sätt. Som tillsynsmyndighet har IVO redan mycket långa utredningstider och en omfattande tillsynsverksamhet. Myndigheten föreslås bli tillståndsmyndighet inom allt fler områden (avhopparverksamhet, hälso- och sjukvård, estetisk vård, inom omsorgen - personliga assistans) och erhålla utökade möjligheter att följa upp verksamheter och samla in och ta fram statistik. När samma myndighet ska granska, tillståndspröva, följa upp och producera allt mer data finns en uppenbar risk att IVO blir en allt större flaskhals för hela välfärdssystemet. De åtgärder som IVO kan vidta enligt förslagen bl.a. att fatta beslut om att återkalla legitimation och begränsa förskrivningsrätten är kraftfulla och det är angeläget att det finns tydliga kriterier och en tydlig process för dessa ärenden.

Sveriges Kommuner och Regioners synpunkter

7.4 Utredningens överväganden och förslag avseende ytterligare uppgifter till IVO

SKR tillstyrker förslaget att IVO ges tillgång till fler uppgifter för att stärka myndighetens förutsättningar att bedriva tillsyn över samtliga delar av läkemedelsprocessen som omfattas av IVO:s ansvarsområde, från förskrivning till utlämnande på apotek. SKR vill dock betona vikten av att uppgifter om förskrivningsmönster används som underlag för vidare analys och inte tolkas isolerat från sitt medicinska sammanhang. Avvikande förskrivningsmönster kan vara medicinskt motiverade, exempelvis vid komplex samsjuklighet, ovanliga tillstånd, behandlingssvikt eller andra kliniska skäl. SKR delar utredningens bedömning att det finns behov av strukturer där IVO och regionerna kan kommunicera om hur analyser genomförs och om resultaten av analyserna. SKR vill särskilt betona vikten

av att IVO tillförs tillräckligt med resurser och analyskompetens för att ta tillvara utökade möjligheter för att bedriva en effektiv tillsyn.

9.4 Utredningens överväganden och förslag avseende regionernas tillgång till uppgifter

SKR delar utredningens bedömning att utökade uppgifter om förskrivare och enskilda apotek skulle ge regionerna bättre förutsättningar att identifiera mönster som tyder på felaktig eller oegentlig förskrivning samt att granska apotekens ersättningsanspråk. SKR bedömer att det är viktigt att regionerna även fortsatt får uppgifter om alla uthämtade recept, oavsett förmånstyp, inte enbart de förskrivningar som expedierats inom förmånen alternativt enligt smittskyddslagen. Regionernas erfarenhet av uppföljning av de gemensamt framtagna återbäringsavtalen för receptläkemedel visar på att apoteken inte alltid följer de av Tandvårds- och läkemedelsförmånsverkets (TLV) fastställda priserna. Vidare har det förekommit fullständigt orimliga priser på läkemedel utanför det ordinarie förmånssystemet. SKR bedömer det därför som angeläget att regionerna kan erhålla information i enlighet med utredningens förslag dvs. att E-hälsomyndigheten ska redovisa uppgifter per enskilda öppenvårdsapotek.

9.5 Uppgifter till verksamhetschefer

SKR tillstyrker förslaget att verksamhetschefer får utökade möjligheter att följa upp läkemedelsförskrivning. Förbättrad tillgång till uppgifter för verksamhetschefer kan stärka det lokala ledningsansvaret och bidra till tidig återkoppling, lärande och främja en patientsäker och kostnadseffektiv läkemedelsanvändning. SKR anser att den föreslagna utvecklingen av E-hälsomyndighetens informationstjänster till verksamhetschefer bör ske i samråd med regionerna för att uppnå så bra användbarhet som möjligt.

10.4 Utredningens överväganden och förslag avseende regelverket för interimistiska beslut

SKR tillstyrker förslaget om utökad möjlighet för IVO att interimistiskt återkalla legitimation eller annan behörighet, eller interimistiskt dra in eller begränsa behörigheten att förskriva läkemedel. Det behöver finnas effektiva möjligheter att snabbt ingripa vid allvarliga risker kopplade till felaktig eller oegentlig förskrivning. Detta är viktigt både ur ett patientsäkerhets-, ett brottsförebyggande och ett samhällsekonomiskt perspektiv. SKR anser samtidigt att det är nödvändigt att sådana beslut grundas i tydliga kriterier och föregås av möjlighet till bemötande samt kommuniceras på ett tydligt och transparent sätt. Inte minst eftersom besluten föreslås gälla omedelbart. Legitimation och förskrivningsrätt är centrala för yrkesutövningen och ingripanden kan få långtgående konsekvenser för den enskilda förskrivaren.

11 Utökade möjligheter för IVO att ingripa vid tillsyn av förskrivare

SKR vill betona att det är viktigt att tillsynen omfattar samtliga

yrkeskategorier med förskrivningsrätt och alla typer av läkemedel. Det bidrar till en mer sammanhållen och likvärdig reglering av läkemedelsförskrivning, oavsett profession eller behandlingsområde. Det är viktigt att IVO resurssätts för att omsätta denna utökade möjlighet i verkligheten.

12.4.1 Arbetsplatskod ersätts med förmånskod

SKR tillstyrker förslaget om införandet av den nya benämningen förmånskod. Det är viktigt att syftet och användningen av koden inte förändras utan att regionerna fortsatt har möjlighet att följa upp all förskrivning oavsett förmånstyp, inte enbart de förskrivningar som expedierats inom förmånen alternativt enligt smittskyddslagen. Det har betydelse för den samlade uppföljningen av läkemedelsförskrivningen i regionen.

12.4.3 Bestämmelser om att regioner får återkalla förmånskod

SKR ser positivt på möjligheten att, utan Socialstyrelsens medverkan, återkalla förmånskod om förutsättningarna för när regionen ska tilldela förmånskod inte är uppfyllda.

12.4.6 Förslag om att skapa en koppling mellan förskrivare och förmånskod

SKR bedömer att koppling mellan förskrivarkod och förmånskod kan vara värdefullt i uppföljningssyfte men samtidigt i varierande utsträckning administrativt komplext för regionerna att hantera och behöver utformas så att det fungerar pra

ktiskt. SKR välkomnar förslaget att ge E-hälsomyndigheten i uppdrag att utreda möjligheten att koppla förskrivarkod till en eller flera förmånskod. Även här ser SKR att det är angeläget att utveckling sker i samverkan med regionerna.

12.4.7 Arbetsplatskodsregistret byter namn till förmånskodsregistret och utvecklas

SKR tillstyrker förslaget att regeringen bör ge E-hälsomyndigheten i uppdrag att i samråd med regionerna utveckla arbetsplatskodsregistret ARKO, ta fram egenskapskoder som bättre speglar dagens vårdgivarstruktur (t ex digitala vårdgivare) och modernisera registret. Det skulle förbättra förutsättningarna för uppföljning inte bara för regionerna utan även för IVO och TLV som föreslås få fler uppgifter från E-hälsomyndigheten för att kartlägga förskrivningsmönster och utföra tillsyn.

14.1 Myndighetssamverkan som berör läkemedelsområdet

En välfungerande samverkan mellan berörda myndigheter och regionerna kommer vara nödvändig för att uppföljning och tillsyn ska fungera effektivt och ändamålsenligt. Utredningen lämnar förslag på en särskild

samverkansform men SKR anser att utredningens förslag är diffust och inte tillräckligt tydligt. Den föreslagna samverkansstrukturen mellan de berörda myndigheterna och regionerna behöver etableras på ett sätt som säkerställer en effektiv samverkan. Samverkansstrukturen behöver vara ändamålsenligt resurssatt och förvaltas på ett tydligt sätt. Inom samverkansstrukturen behöver det finnas förutsättningar att snabbt agera i frågor rörande uppföljning och tillsyn av både läkemedelsförskrivning och apoteksmarknaden.

Sveriges Kommuner och Regioner

Anders Henriksson
Ordförande